

ПРАВО. ДЕРЖАВА. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

УДК 351

doi: 10.20998/2227-6890.2021.1.05

О. В. ГАЕВАЯ, Г. М. ГАРЯЕВА, І. В. ЛИСЕНКО

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ – СИСТЕМНЕ СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ

У статті досліджується, яким чином відбувається становлення громадянського суспільства в країні, яке наукове переосмислення потрібно для визначення місця влади в державному управлінні. Відстежується шлях становлення державного управління, політичної системи, державних інститутів від періоду Давньоруської держави до сьогодення. Аналізуються зародки проблем теорії та практики соціального управління та політики Стародавнього світу у становленні держав у світі. Зазначається цінність держави як філософсько-правової теорії і практики організації політичної влади і управління суспільством. Висвітлюється відстоювання ідей верховенства закону, вимог дотримуватися правової справедливості, договірної концепції держави. Розкривається сутність управління, в якому первинною складовою виступає людина, її свідомо діяльність. Висвітлюється два підходи для розуміння змісту державного управління: «американський» та «європейський». Аналізуються різні погляди науковців на визначення поняття «державне управління». Розглядаються етапи еволюції управлінської (менеджерської) школи і визначається термін «соціальне управління». Висвітлюються різні підходи цього «механізму впливу» на суспільство. Визначаються два підходи управління: «менеджеризм» і теорія «наукового управління суспільством». Розкривається значення поняття «адміністрація», і як воно трактується з різних точок зору. Висвітлено розгляд цього поняття у зарубіжній практиці, і, відповідно, в Україні. Розкрито поняття «публічне адміністрування» і визначено «механізм» його дії. Розглядаються суб'єкти публічного управління: органи виконавчої влади, їх апарати, посадові та службові особи; виконавчі органи і посадові особи місцевого самоврядування, посадові та службові особи виконавчих органів місцевого самоврядування. Висвітлюються характерні ознаки трансформації пострадянського державного управління в публічне адміністрування.

Ключові слова: громадянське суспільство, державне управління, політика, соціальне управління, публічне адміністрування, демократія.

А. В. ГАЕВАЯ, А. М. ГАРЯЕВА, И. В. ЛЫСЕНКО

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ – СИСТЕМНОЕ ОБЩЕСТВЕННОЕ ЯВЛЕНИЕ

В статье исследуется, каким образом происходит становление гражданского общества в стране, в которой есть необходимость научного переосмысления определения власти в государственном управлении. Отслеживается путь становления государственного управления, политической системы, государственных институтов от периода Древнерусского государства до современности. Анализируются зародыши проблем теории и практики социального управления и политики Древнего мира в становлении государств в мире. Отмечается ценность государства как философско-правовой теории и практики организации политической власти и управления обществом. Освещается отстаивание идей верховенства закона, требования соблюдать правовую справедливость, договорную концепцию государства. Раскрывается сущность управления, в которой первичной составляющей выступает человек, его сознательная деятельность. Освещаются два подхода в понимании содержания государственного управления: «американский» и «европейский». Анализируются различные взгляды ученых на определение понятия «государственное управление». Рассматриваются этапы эволюции управленческой (менеджерской) школы и дано определение термину «социальное управление». Освещаются различные подходы этого «механизма воздействия» на общество. Определяются два подхода управления: «менеджеризм» и теория «научного управления обществом». Раскрывается значение понятия «администрация» и, как оно трактуется с различных точек зрения. Отмечается рассмотрение этого понятия в зарубежной практике, и, соответственно, в Украине. Освещается понятие «публичное администрирование» и определен «механизм» его действия. Рассматриваются субъекты публичного управления: органы исполнительной власти, их аппараты, должностные и служебные лица; исполнительные органы и должностные лица местного самоуправления, должностные и служебные лица

исполнительных органов местного самоуправления. Освещаются характерные признаки трансформации постсоветского государственного управления в публичное администрирование.

Ключевые слова: гражданское общество, государственное управление, политика, социальное управление, публичное администрирование, демократия.

O.V. GAYEVAYA, G.M. GARYAEVA, I.V. LYSENKO

PUBLIC GOVERNANCE - A SYSTEMIC PUBLIC PHENOMENON

In the article it is investigated how the formation of civil society in the country is taken place, what scientific rethinking is needed to determine the place of power in public administration. The way of formation of public administration, political system, state institutions from the period of the Old Russian state to the present is traced. The originations of problems of theory and practice of social management and policy of the Ancient world in the formation of states in the world are analyzed. The value of the state as a philosophical and legal theory and practice of organization of political power and management of society is pointed out. It is elucidated the advocating of ideas of the rule of law, the requirements to observe legal justice, the contractual concepts of the state. The essence of management in which the primary component is the person, its conscious activity is exposed. Two approaches to understanding of the content of public administration are highlighted: "American" and "European". Different views of scientists on the definition of "public administration" are analyzed. The stages of evolution of the managerial (managerial) school are considered and the term "social management" is noted. Different approaches to this "mechanism of influence" on society are highlighted. It is defined two approaches to management: "managerialism" and the theory of "scientific management of society". The meaning of the term "administration" is exposed and its interpretation from different points of view. It is pointed out the consideration of this concept in foreign practice, and, accordingly, in Ukraine. The concept of "public administration" is highlighted, and the "mechanism" of its action is indicated. It is determined the subjects of public administration such as: executive authorities, their staff, officials and office workers; executive bodies and officials of local self-government, officials and officials of executive bodies of local self-government. The characteristic features of the post-Soviet public administration transformation into public administration are highlighted.

Key words: civil society, public administration, policy, social management, public administration, democracy.

Постановка проблеми. Подальший розвиток демократії, становлення правової держави, становлення громадянського суспільства в Україні потребують наукового переосмислення місця влади у державному управлінні. Державне управління, як різновид соціального управління й об'єкт дослідження науки «Державне управління», певним чином корелюється владою та її механізмами. Проте, органи державного управління часто ототожнюються з владою, що пов'язано з традиційним сприйняттям суспільством цих органів як носіїв влади з їхнім функціональним навантаженням. Чи дійсно це так?

Вітчизняна наука державного управління бере початок з періоду Давньоруської держави, першоджерелами якої були «Повість минулих літ», «Руська Правда», «Повчання» Володимира Мономаха та інші літописні й історико – літературні пам'ятки. За 30 років незалежності Україна пройшла непростий шлях становлення, формування і розвитку власної політичної системи, власних державних інститутів, враховуючи минулий історичний досвід, менталітет народних мас, стан загальної та політичної культури населення.

Становлення демократичної, правової, соціальної держави, розвиток засад громадянського та інформаційного суспільства, європейська інтеграція України, проведення політичної, адміністративної та інших реформ вимагають, щоб такі чинники, як компетентність, професіоналізм, інтелект, творчість відігравали провідну роль у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З набуттям нашою країною незалежності особливої ваги набуває розробка проблем теорії та практики соціального управління та політики. Основою цих питань є взаємодія соціальної теорії та суспільної практики, де управління є формою зв'язку теоретичних моделей і практичних рішень [1]. Зазначимо, що вже міфи народів Стародавнього Світу (Ассирії, Вавилону, Єгипту, Греції, Китаю, Індії), містять у собі зародки ідей необхідності й важливості певного упорядкування і регулювання співжиття людей, без чого воно матиме хаотичний і деструктивний характер. Цінність держави як філософсько-правової теорії і практики організації політичної влади та управління суспільством визнавалися античними філософами Платоном, Аристотелем, Плутархом. Ідеї Орігена, Блаженного Августина, Фоми Аквінського, стали теоретичним підґрунтям так званої органічної концепції державного управління і соціального регулювання.

Представники філософської думки Новітнього часу (Г. Гроцій, Т. Гоббс, Б. Спіноза, Д. Локк) відстоювали ідею верховенства закону, вимогу дотримання правової справедливості, договірну концепцію держави. Первинною ланкою суспільності і державності ними вважається людина, а індивідуальні засади у суспільному житті є фактором боротьби проти корпоративізму та ієрархії, властивих системі феодальних відносин. Перехід людей з природного стану до стану державного вони

пов'язували не лише із суспільним розвитком, а й з історичним поділом праці. Висунуто Д. Локком ідею поділу влади на окремі гілки – законодавчу, виконавчу і судову – було підтверджено досвідом державного будівництва у різних країнах [2].

Вагомий внесок у розробку проблем нормативно-правового управління життям суспільства належить видатним французьким філософам XVIII ст. Ш. Монтеск'є, Ж. Ж. Руссо, К. Гельвецію, вчення яких пройняті пафосом гуманізму, просвітництва, боротьби проти абсолютизму, за забезпечення політичної свободи людей, за відносно вирівнювання майнового становища громадян [3].

Новий етап у філософській розробці проблем державного управління пов'язаний із творчістю визначних німецьких філософів І. Канта і Г. В. Ф. Гегеля. І. Канту належить велика заслуга у справі послідовного філософського обґрунтування і розвитку ліберальної теорії правової держави як ідеальної моделі, якою слід керуватися у практичній організації державного життя. У свою чергу, Г. В. Ф. Гегель вважав гарантією публічної свободи поділ влади. Різновиди влади, на його погляд, повинні підпорядковуватися ідеї державної єдності, яка становить сутність внутрішнього суверенітету держави. Першорядне значення філософ надавав конституційним правам і свободам, правовій рівності людей [4].

Метою статті є аналіз еволюції органів державної влади, місцевого самоврядування, публічної соціальної політики у становленні демократичної, правової, соціальної держави для знаходження найкращої моделі комфортного і стабільного життя суспільства.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі здобуло визнання трактування управління як поняття, що характеризує впорядкування взаємодії певної множини елементів або складових природи, суспільства, самої людини. Тобто, управління – це структура й функції з упорядкування, збереження і цілеспрямованого розвитку системи. Це унормовуючий процес, що підтримує систему в наперед заданому якісному і й кількісному стані або переводить її в новий.

Управління, зазвичай, здійснюється в системах «людина – техніка», «людина-технологія», «людина-природа», та ін., а відбувається це саме тому, що у них первинною, «керуючою» складовою виступає людина, та й створені вони з метою обслуговування інтересів саме людини. Будь-яка система, будь-яке явище і речовина природи набувають для людини сенс тільки в разі співвідношення їх з потребами, інтересами і цілями життєдіяльності людини. Тому управління починається тоді, коли в яких-небудь взаємозв'язках, відносинах, явищах, процесах наявні свідомий початок, інтерес і знання, цілі й воля, енергія та дії людини. Отже, управління як суспільне явище – це свідомо діяльність, свідоме регулювання (впорядкування) суспільних відносин.

Існують якнайменше два різні підходи для розуміння змісту державного управління. У першому з них, так званому американському [5], зорієнтованому на всі процеси і функції управління у

спектрі повноважень держави, державне управління розглядається як галузь, що включає законодавчу, виконавчу і судову гілки влади, а у другому, так званому, європейському, державне управління розглядається як підгалузь права [6]. Інакше кажучи, перший підхід передбачає поєднання політичних, правових та адміністративних функцій, а другий – їх розмежування, тобто визначення державного управління як всієї не законодавчої та не судової діяльності держави, або як підзаконної виконавчо-розпорядчої діяльності органів держави. Для забезпечення благополуччя суспільства загалом та кожного громадянина зокрема, ефективного функціонування економіки і демократичної діяльності держави дуже важливою є злагоджена робота системи державного управління.

Науковці В. Цветков і проф. В. Горбатенко характеризують державне управління у широкому значенні як особливу соціальну функцію, зміст якої виявляється в організуючій діяльності, що досягається шляхом об'єднання, узгодження, регулювання, координації і контролю [7].

Науковці А. Мельник, О. Оболенський, визначають державне управління як цілеспрямований організуючий та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку та діяльність особи і громадянина з метою досягнення цілей та реалізації функцій держави, відображенням у Конституції та законодавчих актах, шляхом запровадження державної політики, виробленої політичною системою та законодавчо закріпленої, через діяльність органів державної влади, наділених необхідною компетенцією [8, 9]. До предмета, на який спрямований державний вплив, автори віднесли не тільки суспільні відносини, а й свідомість, поведінку та діяльність особи та громадянина.

Якщо звернутися до тлумачного словника В. Даля, то слово «управління» пояснюється як «управлять чем-либо, править, давать ход, направление; распоряжаться, ...заведовать, быть хозяином, распорядителем чего-либо, порядничать. Государь управляет народом; министры управляют каждый своей частью. Именем этим управляет староста, он из крестьян. Безумным человеком управляют страсти. Управляют лошадьми, судном, рулём». У відношенні до людей слово «управляє» В. Даль застосовував для визначення взаємодій самодержавного царя з народом [10].

Початок етапу еволюції управлінської (менеджерської) думки – класичної або адміністративної школи, припадає на початок 20-тих років ХХ сторіччя. Він не пройшов не поміченим у колишньому Радянському Союзі. Книга одного із засновників адміністративної школи Анрі Файоля «Administration Industrielle et Generale» була перекладена російською мовою. У мові оригіналу в назві книги Анрі Файоля було присутнє слово «адміністрування», а не слово «управління», як у російському перекладі. Але в ті

часи адміністрування набуло в колишньому Радянському Союзі негативний відтінок, ототожнювалося з формальним, бюрократичним управлінням. Ймовірно, що саме тому перекладач відійшов від оригіналу, підправивши назву книги.

Анрі Файоль вперше виділив адміністративну функцію і писав про адміністрування, а не управління, у тому числі й державою, порівнюючи її з великим підприємством [11].

У господарській сфері головними завданнями стають організований набір робочої сили, ліквідація плінності кадрів, знищення зрівнялівки в оплаті праці, подолання знеособлення, запровадження господарського розрахунку, створення виробничо-технічної інтелігенції з робочого класу, розгром «шкідників» із старої інтелігенції і привернення лояльної. Замість слова «управління», яке раніш застосовувалося в одному контексті із словами «загальнонародний облік і контроль», починається вживатися слово «керівництво».

У 1936 р. словосполучення «державне управління» було вперше офіційно застосовано у сталінській конституції для створення певної ілюзії демократичних свобод (органи влади і органи державного управління).

З 60-70-тих років минулого сторіччя слово «управління» стає популярним у колишньому Радянському Союзі. У провідних інженерно-економічних вишах кафедри організації та економіки виробництва перетворюються на кафедри управління підприємствами галузі. Управління в традиціях адміністративно-командної системи представлялося процесом одностороннього впливу на колективи трудящих, які виступали в якості об'єкту управління. В тих умовах управління інакше, як односторонній вплив, уявити не можна було. На питанні про суб'єкт управління увага не акцентувалася. Але реальний суб'єкт управління мав ієрархічну структуру з вищою партійно-державною верхівкою на вершині й адміністраціями, парткомами і профкомами підприємств, установ та організацій внизу, склад яких підбирався за партійним принципом і був підпорядкований партійній та державній дисципліні [2].

На противагу «менеджеризму» формується амбітна ідеологізована теорія «наукового управління суспільством», яка претендує на вирішення проблеми всеохоплюючого регулювання діяльності населення, включаючи діяльність трудящих, а за одне – подолання недоліків адміністративно-командної системи.

До обігу вводиться термін «соціальне управління», який подається як вплив на суспільство з метою його упорядкування, збереження якісної специфіки, удосконалення і розвитку. В умовах ринку, так зване, соціальне управління проголошується стихійним, а в соціалістичному суспільстві – науковим, оскільки воно засноване на суспільній власності і «пізнанні» об'єктивних закономірностей. У деяких вітчизняних навчальних посібниках і підручниках ці застарілі положення без належного їх переосмислення повторюються, правда без посилань на джерело. Насправді, соціальне управління було і

залишалося одержавленим і не публічним. Публічне управління ж ще з перших років радянської влади фактично ототожнювалося з державним. Збереження терміну «управління» значною мірою пояснюється історичними причинами.

Слово «адміністрування» у розумінні стану діючого суб'єкта є відповідником терміну «адміністрація».

Цікаво, що слово «адміністрація» стало застосовуватися в Україні ще у XVII ст., як запозичене через польське посередництво з латинської мови. Слово є похідним від лат. «administratio», і означає «прислужовую; допомагаю, керую, завідую». У свою чергу, «administratio» утворено з префікса «при, до» і дієслова «ministratio», похідного від слова «слуга, помічник», спорідненого з перекладенням зі старослов'янського «менший». У цьому відношенні адміністрування асоціює із слугуванням государю у давні часи, а в наші дні – із службою державі, народу, громаді.

Певний відбиток у нашій практиці на розуміння поняття «адміністрація» наклала 70-річна історія тоталітарного та авторитарного правління, коли одна партія керувала суспільним життям, державні органи під її керівництвом управляли різними сферами життя, а адміністрація підприємств, установ, організацій відповідала за організацію їх роботи перед партійними та державними органами. Відповідно під «адміністрацією», як станом діючого суб'єкту, в умовах одержавлення усіх сфер суспільного життя розумілася управлінська діяльність державних органів або організаційна діяльність у сфері управління, а також управлінська діяльність керівництва державних підприємств, установ, організацій.

У зарубіжній практиці адміністрування – це родове поняття у відношенні до наступних видів понять:

- публічного адміністрування;
- менеджменту взагалі або у широкому значенні (адміністрування у виробничих та подібних організаціях).

У свою чергу, менеджмент у широкому значенні поділяється на підвиди:

- власне менеджмент чи адміністрування у виробничих організаціях (бізнес-адміністрування), у тому числі, на державних і комунальних підприємствах;

- адміністрування (менеджмент) у некомерційних організаціях.

Публічне адміністрування з менеджментом поєднують певні загальні поняття та організаційні принципи, незважаючи на правові та організаційні відмінності цих видів діяльності.

В Оксфордському словнику адміністрування (administration) визначається як дії адміністрації, суттєвими характеристиками яких є відповідність: складеному плану; організаційним заходам, які проводяться; спрямованості організації [12].

У сучасних умовах, з урахуванням відмежування законотворчої діяльності парламенту і здійснення правосуддя від державного управління як особливого виду державної діяльності, в Україні можна виділити дві групи суб'єктів адміністрування у сфері діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування:

- суб'єкти, що представляють державу (органи виконавчої влади; керівники усіх інших органів влади; суб'єкти, уповноважені на управління державними корпоративними правами; деякі дорадчо-консультативні органи, які утворюються державними органами і наділяються організаційно-розпорядчими повноваженнями щодо інших органів, посадових осіб);

- суб'єкти, що представляють місцеве самоврядування (виконавчі органи сільських, селищних, міських рад; голови та секретарі сільських, селищних, міських, районних, обласних рад; секретарі виконавчих комітетів рад; керівники виконавчих органів рад).

Публічне адміністрування (сучасне державне управління і місцеве самоврядування) – це виконавчо-організаційна діяльність державних органів і органів місцевого самоврядування (крім законотворчої діяльності парламенту, правосуддя, прокурорської діяльності), яка:

- здійснюється на підставі, в межах і в спосіб, передбачені Конституцією і законами України;

- створює такий соціальний порядок і забезпечує такий захист національних інтересів, за якими права кожної людини і кожного громадянина можуть бути гарантовані і повністю здійснені;

- сприяє виробленню і забезпечує здійснення державної політики, спрямованої на надання публічних соціальних послуг для задоволення людських потреб.

У демократичних, правових державах політична діяльність відмежується від публічного адміністрування, яке має забезпечувати неупереджене, політично не заангажоване виконання державної політики.

Суб'єкти публічного адміністрування або публічні адміністрації:

- органи виконавчої влади, їх апарати, посадові та службові особи;

- виконавчі органи і посадові особи місцевого самоврядування, посадові та службові особи виконавчих органів місцевого самоврядування.

Разом суб'єкти публічного адміністрування (публічні адміністрації) складають адміністративний апарат демократичної держави або публічну адміністрацію держави.

Публічна адміністрація – це єдиний багатосистемний комплекс державних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, який повністю здійснює всю виконавчо-організаторську діяльність держави.

У сучасних умовах перехідного періоду публічне адміністрування – це скоріше візир (ідеал) виконавчо-організаторської діяльності держави, ніж її реальний стан.

Характерними ознаками трансформації

пострадянського державного управління в публічне адміністрування є:

- забезпечення та захист прав людини і громадянина в сфері виконавчої влади;

- підпорядкування виконавчоорганізаторської діяльності держави загальному інтересу суспільства, який визначається в результаті політичного процесу в умовах багатоманітності суспільного життя;

- утвердження системи державного регулювання, яка є адекватною можливостям ринкової саморегуляції господарської діяльності;

- надання громадянам суспільних послуг, які не може забезпечити ринок.

Зазначені зміни усувають характерний для авторитарного державного управління жорсткий поділ на суб'єкт і об'єкт управління.

Виконавчо-розпорядна діяльність перетворюється на публічне адміністрування, в процесі якого людьми не управляють, а утверджують і забезпечують права кожної окремої людини, також як і забезпечують відповідальне виконання нею обов'язків своїх перед суспільством і людиною.

Владно-примусовий характер державного управління в ринкових умовах змінюється, хоч і зберігає свою владну природу. Здійснення загальних функцій, обслуговування суспільних потреб не виключає застосування імперативних заходів державного управління, але вони становлять лише допоміжну основу змісту цієї діяльності. Це – заходи заохочення, стимулювання, переконання, формування громадської думки та свідомості, почуття відповідальності та обов'язку. Лише у підтриманні встановленого правопорядку держава залишається непохитною і широко застосовує владно-примусові засоби [8].

Висновки. Таким чином, можна підсумувати, що державне управління має низку специфічних властивостей:

- державне управління спирається на владні повноваження і поширюється на все суспільство;

- з погляду системного підходу під державним управлінням слід розуміти процес цілеспрямованого впливу суб'єкта державного управління на об'єкт управління, яким є все суспільство або його частина, внаслідок якого задовольняються потреби держави і суспільства;

- суб'єкт державного управління представляє державну владу у вигляді спеціально утворених органів державної влади та управління, а також їх системи;

- державне управління охоплює вирішення суспільних справ, захист національних інтересів, задоволення потреб суспільства;

- державне управління діє не лише методами регулювання, узгодження, переконання, підтримки, стимулювання тощо, а й методами примусу.

Підсумовуючи вищевикладене, треба сказати, що сьогодні рівень цивілізованої країни має оцінюватися не розвитком космічної техніки (хоча і цей показник відповідно характеризує

державу), а рівнем народжуваності і тривалістю життя населення, які в найпершу чергу належить від тих коштів, які витрачаються на соціальну захищеність населення в будь-якій сфері [13]. В успішних країнах позитивний вплив на ці показники мають досягнення в медичній сфері, в удосконаленні охорони здоров'я, поліпшенні життєвих умов населення, успіхи у боротьбі з бідністю, підвищення рівня життя, турбота держави про якісну освіту молоді і людей похилого віку шляхом поєднання далекоглядної державної, публічної і соціальної політики.

Список літератури

1. Фаренік С.А. Управління соціальними процесами: побудова та реалізація соціальних моделей. Київ: УАДУ, 2003. 368с.
2. Дзвінчук Д. І. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство. Київ.: ЗАТ Нічлава, 2003. 240с.
3. Філіпповський В. М. Основи теорії державного управління. Луганськ: Ноулідж, 2009. 216 с.
4. Пахомова Т. І. Державна служба: система і особистість: монографія / Т. І. Пахомова. Одеса: ОРИДУ НАДУ, 2002. 410с.
5. Coffey R.E., Cook C.W. and Hunsaker P.L. Management and organizational behavior - Boston: Irwin (Austin Press), 2006. 78 с.
6. Право Европейского Союза / ред. проф. Кашкина С.Ю., Москва: Терра, 1999. 191с.
7. Цветков В.В. Демократія – Управління – Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2001. 348с.
8. Мельник А. Ф. Державне регулювання економіки. Київ: ІСДО, 1994. 272с.
9. Оболенський О. Ю. Державна служба. Київ.: КНЕУ, 2006. 472с.
10. Даль В. И. Толковый словарь живаго великорускаго языка. Москва: ИОЛРС, 1863г. 631с.
11. Fayol, Henri Administration industrielle et générale. Paris: Dunod et Pinat, 1917. 174 p.
12. John Simpson and Edmund Weiner. Oxford English Dictionary. Clarendon Press Publ, 1989, twenty volumes, hardcover, ISBN 0-19-861186-2.
13. Гаевая О. В. Моделі впливу соціально-економічних факторів на людей похилого віку за кордоном. Czech Republic: Modern Aspects of Science, 2021, str.172.

1. Farenik S.A. “Upravlinnya socialnymy procesamy: pobudova ta realizaciya socialnyx modelej [Management of social processes: construction and implementation of social models]”. Kyiv, UADU Publ., 2003. 368p.
2. Dzvinchuk D. I. “Derzhavne upravlinnya osvitoyu v Ukrayini: tendenciyi i zakonodavstvo [Public administration of education in Ukraine: trends and legislation]”. Kiev, CJSC Nichlova Publ., 2003. – 240 p.
3. Filippovskiy V. M. “Osnovy teorii derzhavnogo upravlinnya [Fundamentals of public administration theory]”. Lugansk, Knowledge Publ., 2009. 216p.
4. Paxomova T. I. “Derzhavna sluzhba: systema i osobystist [Civil service: system and personality]”. Odessa, ORIDU NADU Publ., 2002. 410p.
5. Coffey R.E., Cook C.W. and Hunsaker P.L. “Management and organizational behavior [Management and organizational behavior]”. Boston, Irwin (Austin Press) Publ, 2006. 78 p.
6. Kashkyn S.Yu “Pravo Evropejskogo Soyuza. [European Union law]”. Moscow, Terra Publ, 1999. 191p.
7. Czvyetkov V.V. “Demokratiya – Upravlinnya – Byurokratiya: v konteksti modernizaciyi ukraiyinskogo suspilstva [Democracy - Governance - Bureaucracy: in the context of modernization of Ukrainian society]”. Kyiv: Institute of State and Law. VM Koretsky NAS of Ukraine Publ, 2001. 348p.
8. Melnyk A. F. “Derzhavne regulyuvannya ekonomiky [State regulation of Economy]”. Kyiv, ISDO Publ., 1994. 272p.
9. Obolenskyj O. Yu. Derzhavna sluzhba. [Public Service]. Kyiv, KNEU Publ., 2006. 472p.
10. Dal' V. I. “Tolkovyj slovar' zhivago velikoruskago jazyka [Explanatory dictionary of the living Great Russian language]”. Moscow, IOLRS Publ., 1863. 631p.
11. Fayol, Henri. “Administration industrielle et générale [Administration industrielle et générale]” Paris: Dunod et Pinat Publ, 1917. 174 p.
12. John Simpson and Edmund Weiner. “Oxford English Dictionary [Oxford English Dictionary]” Clarendon Press Publ, 1989, twenty volumes, hardcover, ISBN 0-19-861186-2.
13. Gayevaya O. V. “Modeli vplyvu socialno-ekonomichnyx faktoriv na lyudej poxylogo viku za kordonom [Models of influence of socio-economic factors on the elderly abroad]”. Czech Republic, Modern Aspects of Science Publ, 2021, 172 p.

Надійшла (received) 18.09.2021

References (transliterated)

Відомості про авторів /Сведения об авторах /About the authors

Гаєвая Олександра Валентинівна, (Гаевая Александра Валентиновна, Gayevaya Oleksandra) – кандидат юридичних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри права, заступник декана з наукової роботи факультету СГТ, м. Харків, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-6710-9014>; тел. (067) 598 52-74.

Гаряєва Ганна Михайлівна, (Гаряева Анна Михайловна, Garyaeva Ganna) – Національний Технічний Університет «Харківський Політехнічний інститут», доцент кафедри права; м. Харків, Україна, <https://orcid.org/000-0002-4061-1987> ; тел. (050) 303-98-68.

Лисенко Ірина Вячеславівн, (Лысенко Ирина Вячеславовна, Lysenko Iryna) – кандидат юридичних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», завідувач кафедри права, м. Харків, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-3392-6056>; тел. (066) 794 63 84.